

Chrosniński Uraxiel

<http://rcin.org.pl>

ps. 27. N° 152.

UKAZICIEL MALARSTWA

CZYLI
PRZEWODNIK
DLA ARTYSTÓW TEJ SZTUKI

Skreślony przez
Tomasza Chromińskiego (Sypniewicza).

WARSZAWA.
W DRUKARNI J. PSURSKIEGO,
Ulica Alexaudrja Nr 2768b.

1861.

<http://rcin.org.pl>

UKAZICIEL MALARSTWA

CZYLI

PRZEWODNIK DLA ARTYSTÓW TĘJ SZTUKI

Skreślony przez

Tomasza Chromińskiego (Sypniewicza).

WARSZAWA.

W DRUKARNI J. PSURSKIEGO,

Ulica Alexandrja Nr 2768b.

1861.

INSTYTUT

BADAŃ LITERACKICH PAN
BIBLIOTEKA

00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 73
<http://rcin.org.pl>
Tel. 26-68-83

Wolno drukować, pod warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu prawem przepisanej liczby exemplarzy.

w Warszawie, d. $\frac{4}{16}$ Października 1860 r.

Starszy Cenzor, As. Kol. T. HERTZ.

20.910

Exemplarze nie opatrzone moim podpisem, prawnie poszukiwane będą.

DO CZYTELNIKA.

Jeżeli Poezya jest najstarszą córą sztuk pięknych, tedy Malarstwo zapewne w niczém jęj nie ustępuje, mianowicie co do wdzięku i piękności i jest równie świetném i ponętném jak Poezya. — Jest ono lekarzem zboląlej duszy i przynosi ulgę i wytchnienie dla serc zmordowanych wędrówką życia.

W tych odbywanych wycieczkach wpośród pieczar, grotów, dolin, gór, zwalisk i zamczysków,—

wpośród wesołych i krotochwilnych wystawień rzeczy świata materyalnego, umyśliłem napisać *Ukaziciela Malarstwa* czyli *Przewodnika* dla artystów téj sztuki, a mniemam, że w pracach i popędach ich znaczne przyniosę ulgi i jako przyjaciel usunę zawady, leżące na drodze ku niemu wiodącej.

Łączy ono jak każda praca wiele trudów; mianowicie każdy niemal początek jest trudny.— Sam nawet Chrystus, gdy tu przytoczymy, daje pocieszenie młodemu światowemu Malarzowi.— W postaci klęczącej, u nóg tego młodzieńca leżą nóty muzykalne, paleta i pędzle malarskie, oplecione cierniem.

Jest to obraz towarzyszących wrażeń młodzieńcowi, obraz światowości i zbłądzeń,—obraz uniesień. Z tém wszystkiem trudne prace na polu sztuki, wprowadzają go w rozpacz i zwąt-

pienie. — Ukazuje się Chrystus i daje przebaczenie i pocieszenie błędzającemu młodzieńcowi — klęczącemu i trzymającemu się już wówczas Chrystusa za rękę. — (La Consolation de peintre par Jesus Christ).

Malarstwo jest udziałem Poetów i Malarzy i rozwija się również z wiekiem, z postępem wrażeń i wzrostem uczuć artysty.

Najwięcej cierpliwości do dziś dnia okazują w tej sztuce Anglicy i ich kobiety, i spędzają niekiedy wszystkie chwile życia przy tym zawsze miłym zajęciu. — Byron znany był jako Poeta-Malarz; dalej Włosi, Francuzi i Niemcy.

Malarstwo ztąd wzięło swój początek, że kobieta, w pierwiastkowym jeszcze stanie oświaty, narysowała węglem obraz swego męża, stęskniona podczas długiej jego niebytności.

Nic nie jest ciekawszego z krainy wiadomości ludzkich, jak towarzyszenie idei w czasie rozwijania się talentu malarza z postępem lat i wzrostem jego czucia.

Artysta-Malarz na wzór zapewne Rafaela rozwijający się, czuje zniechęca chaos, który go otacza, doznaje różnych wrażeń i wspomnień;—wydaje mu się, że z ciał zmarłych bierze jakby farby, i inne żywioły malarskie, dalej czuje jakby wskazówki w istotach ptaków dziobatych, które mu znoszą ideę i wykazują błędy na stalugach,—psy znoszą kości używane w malarstwie,—i inne okoliczności; następnie rano i wieczorem, objawiają się rozmaite postaci; królewskie, wojskowe i cywilne, różnych wyznań i różne kostjумы.

Przychodzą, zda się, majorowie wojskowi z pakunkami, jakby do malowania ich osób, następ-

nie fantazyje urojone, jak naprzykład: -- wielki garnek na kurzych nogach z uszami i dziwną głową:—widok pośmiertelnego schronienia dusz, gdzie się wchodzi przez bramę, a tam wpośród nagromadzonych indywiduów duchowych nie powstały i nie powstaną nigdy wołowe nogi ani wszelkie kopyta.

Widzi taki malarz w swoim świetnym, jakby europejskim pokoju, obok ostentacyi prac jego i świetnej melancholii pełnej mistycyzmu, całe koło widzów ciekawych, całe ma uczucie świętości, powagi i wpływu papieżów. Wybierają się Hrabiowie i Hrabianki stron odległych—odwiedzić malarza.—Słyszy, całe podszepty i dogadywania jak, np. że malarz ten nie odebrał od natury jak tylko to, czém natura malarzy od wieków obdarzała.—Całą ciekawość gapiących

się i pragnących nabywać za utwory pędzla; podziw, uszanowanie i obawę dla mistrza mającego prawo do wszelkiej spokojności, i bezpieczeństwa, gdzie prace talentu swego rozwinał.

Nawija się tuż mnóstwo najpiękniejszych kobiet mimo wiedzy i jakby ręką natury rzuconych cudnej piękności, do brania portretów i modeli.

Malarstwo które policza się, jak powiedziałem, do sztuk pięknych, jest zawsze cenione.—Licyło ono już w starożytności nader wielu artystów, którzy podali pamięci swoje imiona i swoje arcydzieła.—Imiona ich i prace, dla zbyt małej objętości dziełka opuszczamy, odsyłając do Galeryi Drezdeńskiej.

Prace krajowe i ich Mistrze zamieszczeni są w dziele Edwarda Rastawieckiego pod tytułem:

*Słownik Malarzów Polskich w 3ch tomach
z Wizerunkami.—Prace współczesne zaś mieści
Wystawa Krajowa Sztuk Pięknych w Warszawie.*

0.5000 MALARSTWO

0.5001

0.5002

0.5003

0.5004

0.5005

0.5006

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

...
 ...

O SZTUCE MALARSKIEJ.

Bo w tę górę nauk w dali,
Co o wschodzie ona błysnie,
Uderz oskardem ze stali,
Kawał wiedzy ci odprysnie.

Prace artystyczne malarskie dokonywane są albo na płótnie, albo na drzewie, albo wreszcie na blasze, albo w dodatku na skórze bydlęcej wyprawionėj.

Różnią się co do trwałości w ten sposób: Roboty na drzewie mianowicie używaném w malarstwie, wolném od kręcenia robaków są

najtrwalsze, gdy są utrzymywane w miejscach konserwujących.

Roboty na blasze pięknie dają się wykonać, lecz blacha ma tę własność, że w miejscach wilgotnych, rdza występuje na niej i skutkiem tego, cały rysunek czyli malowidło, w krótkim czasie zniszczyć może.— Roboty na blasze zwykły się praktykować w kościołach i dobrze konserwować dla jednostajnej tam temperatury.

Roboty na płótnie są zawsze cenione i trwałe; lecz należałoby może jeszcze, żeby sztuka przyszła do tej doskonałości, iżby obrazy wykonane, na którychby się okazały odciski, czyli piętna geniuszu, były sposobem chemicznym ze strony odwrotnej utrwalane, czyli nadawana moc i trwałość płótnu, któreby mogło być nie uszkodzone zbyt długo.

Litografia otrzymuje się w ten sposób:

Autor malarz robi widok z natury, lub improwizuje, ten oddaje odrysowany na papierze do Litografii.

Za pomocą kalki, czyli papieru przezroczystego, zdejmuje się kontur.—Potem stronę odwrotną kalki, nasmarowaną masą, przykładają do kamienia i kończatęm narzędziem odciska się cały rysunek na kamieniu.—Otrzymawszy w ten sposób w stronę przeciwną rysunek, na kamieniu (skurynowanym), czyli gładzonym, sposobem użytym w litografii; rysuje się na nim starannie, kródką czarną, tłułą, umyślnie na ten cel wyrabianą, pracowicie i delikatnie.—Otrzymuje się tym sposobem takiż sam rysunek na kamieniu, jak w modelu, odrobiony kródką, tylko w stronę przeciwną, i to

się nazywa kamień przysposobiony do Litografii.

Zlewa się potem przyrządzonym płynem chemicznym, a dalej postępuje się jak w Litografii przy odcisku czyli odbiciu.

Ale wróćmy się do malartwa:

Przystępując do malowania obrazu, następujące rzeczy mieć potrzeba:

1^e Stalugi czyli (statiwa) podnoszone i zniżane, na których stawia się do roboty obraz (blejtram).

2^e Trzeba mieć Paletrę, to jest okrągłą, z dziurą do palca, deskę, na którą się wykłada kolory, miesza się i w czasie roboty dobiera;—dalej kilka pędzli ze szczeciny większych i mniejszych—oraz z włosów do wyrobienia delikatnych przedmiotów niekiedy na-

wet można używać pędzli całkiem włosianych akwarelowych w piórkach.

3cie Nareszcie kij w kształcie laski, trzymany lewą ręką, do opierania na nim ręki prawej w czasie roboty.

Co do farb, te dla zbyt znacznego kosztu, przez co malarstwo może upadać, nie kupują się gotowe, lecz trą się na flizie w domu, mianowicie przy dużych robotach, a następnie układają się w blaszanki szrubkowe, albo w pęcherze.

Przy tarciu farby białej, utłukłszy ją drobno, dolewa się wody na flizie, tak aby farba zmoczona wydała z siebie kurz i inne części obce i nieczyste, a tak utarłszy ją wprzód z wodą, gdy zcieknie, dolewa się oleju mako-
wego, starego, wystalego, białego i znów trze dalej, dopóty, dopóki kamień wierzchni

kurant z trudnością będzie od flizy oderwać. Farby, gdy zbyt są dawne, leżące są często-kroć nadpsute i zeschłe.

Do robienia większych robót używa się i większych pędzli a temi lżej jest robić i zakładać duże przestrzenie farbami; następnie do gładzenia przestrzeni nałożonej farbą, używa się pędzla grubego, kępkowego, którym świeżo namalowaną przestrzeń jeszcze nie zaschłą, pociera się na sucho, wtedy następuje gładkość roboty niesłychana.

Sposobiący się i przystępujący do malowania olejno powinien znać dokładnie rysunek ołówkiem, kródką czarną, nadto, robotę farbami wodnemi (akwarellą) i akwarellą gwaźszą; do téj ostatniej używają się, oddzielnego gatunku tych samych, grubo mieszane i na-

kładane; oraz robotę pastelkawi, czyli kródką kolorową przy znajomości teoryi, albowiem i w malarstwie, roboty jedne są profilowe, a drugie perspektywiczne.

Pokój do malowania powinien być nie ja-ny, nie oświetlony zbyt ostremi promieniami słońca, lecz w stronie obróconej do północy, albo zachodu. Zbyt bowiem rażące światło słońca przeszkadza w robocie, przy dobieraniu tonów obrazu i kolorów.

Obrazy przerabia się w ten sposób.

Takiej samej wielkości rysuje się za pomocą kalki, na której (t. j. leżącej na obrazie), rysuje się kontur a następnie posmarowawszy kalkę na spodniej stronie masą czarną, odci-ska się z tej kalki, kończatem narzędziem, kontur obrazu na płótnie.

Obrazy z mniejszej figury, jako to: z wzoru, sztychu, dagierotypu, fotografii, panotypu, przerabia się sposobem narysowania kratki na wzorze, delikatnie, tak, żeby każda kratka była kwadratem równym i równym drugiemu, następnie na kracie większej, na płótnie rysuje się kontur wzoru.

Podobnież z obrazu większego przerabiając na mniejszy, postępuje się tak samo, jak wyżej, z tą różnicą, że daleko łatwiej jest z większego robić mniejszy, gdyż zachowuje się w tedy też sama siła mięśni oddanych kolorami i odcieniami, a niżeli wtenczas, kiedy robimy z małego obrazu wielki obraz; gdzie mięśnie drobne i małe nikną na powiększonym obrazie.

Obrazy niektóre bywają także wprost drukowane na płótnie farbami, i te sprzedają

się również cennie, po kilka set złotych a nawet do tysiąca i więcej za jeden obraz.

Drukowanie to dotychczas praktykuje się za granicą.

Inne obrazy są znów wysadzane muszlą podobną do perły, i te są bardzo piękne i nawet kosztowne mianowicie zwykle robione są w widokach okolic.

Długie nakładanie farb na płótno, różnych kolorów i nie umiejętność wydobywania odrazu prawdziwych tonów, jest podobne do mówcy, który długi czas jękając się, niesłychanie, występuje nareszcie z mową gładką, zwięzłą i zrozumiałą.

Dogodność atoli ta jest w malowaniu farbami olejnymi, że po nałożeniu jednego koloru, gdy ten zaschnie, można z łatwością użyć w to miejsce drugiego, tak, jakby w tém miejscu

było czyste płótno, póty aż przyjdziemy do pożądanego razulatu.

Przy robocie wielkich obrazów używa się zwykle podnoszonego lub opuszczanego krzesła.

Do złocenia używa się złoto w płatkach, kładąc je na świeżo namalowanej przestrzeni czyli podłożonej farbą olejną—przyciskając wata, miejsca złocone.

Kto nie jest w stanie tworzyć, lub nie ma czasu albo wprawy, może wyrabiać obrazki zwłaszcza mając w tém zamiłowanie, przez kopiowanie z innych różnego rodzaju obrazów, które będą miały wartość,—i będą zabytkiem chwil, przynajmniej na ten cel poświęconych.

Malatura obrazu rozpoznaje się jeszcze przez szkło powiększające,, chcąc dostrzedz tam błędy i uchybienia co do gładkości w wykończe-

niu, równości w nałożeniu farby i w konturach.

Przez szkła patrzeć w czasie roboty ochrania się może wzrok i nie nadweręża.

Obrazy wtedy się zalecają, jeżeli są odrobione obok dokładności i wierzytelności z naturą i co do roboty podobnie delikatnie, i pracowicie.—Wtedy będą arcydziełami.

Żeby farby były czysto łożone na obraz, przy użyciu kilku pędzli, myje się pędzle w oleju makowym dosyć często, tak ażeby ani inne kolory, ani kurz się nie mieszały w pędzlu.—Zaschłe pędzle myje się wodą z mydłem; plamy świeże zrobione na obrazie, zmywa się olejem lnianym, lub makowym.—Miejsca na płótnie nie dające się farbą założyć napuszcza się pokostem.

Fotografie i panotypy przyszły dziś znakomicie w pomoc malarstwu; z łatwością i dokładnością otrzymujemy kontury i odcienia naturalne, w różnych widokach, jak np: gniazdach ptasich, bukietach, owocach, rzekach, jeziorach, i drzewach, roślinach botanicznych, miastach fotografowanych z natury.— Fotografie przenoszą się podobnież na kamień litograficzny,

Aby stare obrazy oczyścić i odnowić tak się postępuje:

Najprzód myje się delikatnie wodą z mydłem zpienioném zapomocą gąbki, z ostrożnością, aby nie zmyć farby, potem jeżeli są dziury w zbyt starym obrazie, ten podkleja się zapomocą kleju stolarskiego, płótnem nowem, przez co zaklejają się dziury i uszkodzenia; po zaschnięciu, dziury czyli łatki się grun-

tuje, przyrządzoną na ten cel masą, a następnie dorabia się na tych miejscach, kolor i rysunek taki jaki, być powinien, lecz tu przede wszystkim starać się należy naśladować kolor.

Tak poprawiony obraz po zaschnięciu, gdy jest czysty, dla nadania połysku czyli lustru, zalakierować.

Chcąc odrobić obraz pięknie i należycie, potrzeba go najprzód na konturze, podłożyć właściwymi kolorami. Na podłożonych miejscach odrabia się farbami należyty kształt figury a nareszcie, gdy na ukończeniu zaschnie, — wszystko za kilka tygodni, odrabia się delikatnie farbami czystymi, dając cienie właściwe; które pozostaną już świetne i jasne nie będąc przesiekłe wilgotnym kolorem innym ze spodu.

Chcąc odrobić przedmiot jaki, który trudno wykonać z pamięci, mianowicie z ubrania i t. d. stroi się kostjum, wzięwszy do tego podobną materję układa fałdy i zgięcia, a następnie maluje się takie na płótnie z temi samemi odzieniami.

Malarstwo tak samo jak inne nauki ma w sobie przedmiot nie wyczerpany; to jest: jeden i ten sam przedmiot w tak licznych daje się odrabiać kształtach, aż nareszcie jeden z nich otrzyma nazwę improwizacyi, dzieła, arcydzieła, i t. d. rysunki odrabiane dla wprawy nazywają się studia, czyli ćwiczenia.—Studia mogą się odbywać na papierze tekturowym.

Werniksowanie: Niektórzy namalowany obraz i zaschły lakierują (werniksują) początkowo białkiem rozbitem z tyłaż wódki, którym to

płynem pociągają i powłoczą malowidło tymczasowo.

Do trwałego i mocnego werniksowania są werniksy czyli lakiery umyślnie do tego przyrządzane.

Blacha i drzewo przed malowaniem pociąga się pokostem.

Do naczyń konserwujących farby, mogą być użyte, także same blaszanki lecz grubsze, cynowe, ze szrubkami stemplowemi wypychającymi ze strony odwrotnej. w guście małych sereng, dla farb pod tytułem. „Warszawskie.”

Takie naczynia mogą być ciągle używane i wymieniane po wybraniu farby bez uszkodzenia.

Kolory które nie schną same przez się, są następujące: czarny i lakka; do tych w czasie tarcia używa się oleju lnianego i w nim się roz-

ciera, albo w oleju makowym, dosypując nieco sacharum saturnum.

Olój makowy jest wtenczas dobry, kiedy się wystoi i z żółtego i czerwonego koloru przejdzie do białego i przezroczystego.

Kolorów farb jest głównych siedm, czyli pierwotnych, z pomieszania tych otrzymują się inne kolory pośrednie, czyli podrzędne.

Gatunki farb używanych w malarstwie są następujące:

Biała: krymerynserwejs.

Czarna: sadze, albo kość słoniowa palona.

Niebieska: ultramarino, Parisblau, Bleu de Prusse (Berlinerblau).

Różowa: karmin, lakka marzanna.

Czerwona: Cynober, karmin.

Żółta: Ochra, indyjska.

Zielona Angielska, Wermillon i inne.

Terra disienna i palona, ugier zwyczajny i palony.

Dziela się one również co dobroci na: cuczkie, Angielskie, Drezdeńskie i inne—które w składach farb się sprzedają spisane.

Tła obrazów, stosownie do rzeczy, robią się, jedne czarne, przy głowach, w pomieszaniu z kolorem biało żółtym, albo czarno-wisniowe, albo seledynowe, (perłowe) albo czerwonawo żółtawe płomieniste, albo ciemno zielone, albo kolor cynobru z kolorem sienny palonój (tabaczkowy albo nareszcie wschodnie żółtawe, kanarkowe.

Do koloru nieba błękitnego używa się farba ultramarino w pomieszaniu z białym, niekiedy w części i z żółtym dla otrzymania koloru błękitno zielonawego, niżej dodaje się nieco czerwonego.

Podobnież do wód i jezior, dodawszy gdzie ciemno nieco Parisblau.

Do oddania róży zwyczajnej używa się kilka kolorów-lakki ciemniejszej i bledszej, albo raczej marzannę (garance), do koloru białego i wtenczas otrzymamy najpiękniejszy kolor róży bladawej. Podobnież marzanna może być użyta do roboty ognia.

Do roboty drzewa, używa się stosownie do jego światła i natury, kolor Parisblau albo ultramarino w pomieszaniu z kolorem żółtym albo czarnym dla oddania cienia, albo gatunku naturalnego zielonego.

Góry odrabiają się w wielu kolorach: albo: Niebiesko-białawe nieco zielone, albo niebiesko różowe, albo niebiesko żółtawo różowe; w pierwszym razie używa się ultramarino z kolorem białym, w niektórych miejscach zielonym,

w drugim lakka z kolorem niebieskim, gdzie nigdzie rzuty koloru żółtego; do ostatniego, kolor: biały, żółty i czerwony.

Sienna i sepia do kolorów ziemi.

Do robienia wody używa się kolor ultramarino, albo parisblau, w pomieszaniu z białą i stosowne odbicie się ognia w wodzie, kolorem czerwonym i t. d.

Malarz wprawny i biegły tak umie ze wszystkimi odcieniami użyć powyższych kolorów, że rzecz cała przedstawia najakuratniejszy widok.

| KONIEC.

August Peruchowski

W tym celu należy wykonać następujące czynności:
 1. Wybrać odpowiednie materiały i narzędzia.
 2. Przygotować powierzchnię do obróbki.

3. Wykonać pierwsze cięcia i wyznaczyć ośrodek.
 4. Wykonać kolejne cięcia, aż do osiągnięcia wymiarów.
 5. Wykonać obróbkę końcową i wykonać pomiary.

6. Wykonać obróbkę końcową i wykonać pomiary.
 7. Wykonać obróbkę końcową i wykonać pomiary.
 8. Wykonać obróbkę końcową i wykonać pomiary.

9. Wykonać obróbkę końcową i wykonać pomiary.
 10. Wykonać obróbkę końcową i wykonać pomiary.

F

20.910